

*Лубчук Олена,
аспірантка кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КІНЕМАТОГРАФІЧНИЙ ТВІР: ПРОБЛЕМИ СУБ'ЄКТІВ

Важливим елементом правовідносин інтелектуальної власності у кінематографічній сфері слугують суб'єкти прав інтелектуальної власності. Згідно з ст. 421 Цивільного кодексу України суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору¹.

Дослідження правового статусу суб'єктів прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір вимагає насамперед звернення до відповідних положень Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, зокрема, до правил п. 2 ст. 14bis зазначеної Конвенції, які регулюють питання визначення осіб, що мають авторське право на кінематографічний твір. Останні сформульовані таким чином, що дозволяють національним законодавствам не тільки встановлювати різні положення про перехід прав автора до виробників аудіовізуальних творів, в тому числі й передбачати різного роду презумпції про перехід авторських прав, але й визнавати початковими власниками прав на аудіовізуальний твір його виготовлювачів, в тому числі й юридичних осіб². Так, згідно з підп. (а) п. 2 ст. 14bis Бернської конвенції визначення осіб, що мають авторські права на

¹ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 345-IV // Відомості Верховної ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.

² Близнак И.А., Леонтьев К.Б. Авторское право и смежные права: Учебник / Под ред. И.А. Близнака. М.: Проспект, 2014. 374 с. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=FCD9AgAAQBAJ&pg>

кінематографічний твір, зберігається за законодавством країни, в якій витребується охорона³.

Складність вироблення уніфікованого підходу до визначення авторства кінематографічного твору на міжнародному рівні зумовлено тим, що при визначенні суб'єктів авторських прав на кінематографічні твори національні законодавства притримуються абсолютно різних критеріїв. Так, зокрема, в країнах романо-германської правової системи авторами кінематографічного твору є особи, які здійснюють творчий внесок у створення зазначеного об'єкта авторського права. Такими визнаються режисер-постановник, автор сценарію, оператор-постановник. Натомість в країнах англо-американської правової системи автором кінематографічного твору є особа, яка організувала процес створення фільму, тобто продюсер кінофільму. Саме останній вважається первинним носієм авторського права. Всі ж інші особи, які беруть участь у створенні кінофільму, визнаються найманими працівниками, яким належать особисті немайнові права⁴.

В частині регулювання питання авторства кінотвору національне законодавство виходить із принципу, що застосовується в країнах романо-германської правової системи, визнаючи його авторами осіб, які здійснюють творчий внесок у створення зазначеного об'єкта авторського права. Так, в частині 1 статті 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначено, що авторами аудіовізуального твору, різновидом якого слугує, зокрема, й кінотвір, є: 1) режисер-постановник; 2) автор сценарію і (або) текстів, діалогів; 3) автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього; 4) художник-постановник; 5) оператор-постановник⁵. Такий підхід повністю відповідає положенню ч. 1 ст. 435 Цивільного кодексу України, згідно з яким первинним суб'єктом

³ Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051

⁴ Смирнов А.И. Субъекты права на аудиовизуальное произведение // Науковий збірник ДНУ: Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 5. С. 60.

⁵ Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ / Верховна Рада України. Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 43. Ст. 214.

авторського права є автор твору⁶. Що ж стосується поняття «автора твору», то в ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначено, що автором є фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір.

Водночас протягом тривалого часу в юридичній доктрині тривала дискусія щодо можливості віднесення до первісних суб'єктів авторського права юридичних осіб з огляду на специфіку створення окремих об'єктів авторського права, зокрема, кінематографічних творів. Так, низка вчених притримувалась позиції, що окремі юридичні особи за родом своєї діяльності, в силу особливих відносин із авторами творів, можуть бути носіями первісного авторського права. М.І. Нікітіна, зокрема, зазначала, що коли в результаті діяльності юридичної особи поряд з творами, створюваними працею окремих авторів, виникає особливий об'єкт права (кінофільм, журнал, газета, телепрограма тощо), тоді одночасно з правом авторів окремих частин твору виникає авторське право юридичної особи⁷.

Щоправда, незаперечним залишається той факт, що створення відповідного об'єкта в якості єдиного цілого є можливим насамперед завдяки творчій праці низки авторів. До того ж у випадку створення кінотвору йдеться не лише про авторів окремих частин твору (композитора, сценариста), але й про тих, які покликані об'єднати низку елементів твору в єдине ціле, керуючись власним творчим баченням. Так, функцію творчого організатора виконує режисер-постановник, який здійснює керівництво фільмом на всіх етапах його створення. Водночас керівництво, здійснюване останнім, з огляду на його творчий характер, є відмінним від організаційної діяльності юридичної особи, яка лише забезпечує належні умови для творчої діяльності відповідних фізичних осіб.

Таким чином, доцільно погодитись із зауваженням С.М. Клейменової, що специфічна діяльність видавництв, кіностудій і т.д., яка полягає в доборі, обробці і систематизації матеріалу, створеного творчою працею інших осіб,

⁶ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 345-IV // Відомості Верховної ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.

⁷ Никитина М. И. Авторское право на произведения науки, литературы и искусства. Казань : Изд-во Казанского гос. ун-та им. В. И. Ленина, 1972. С. 24.

не є тією діяльністю, яка породжує авторські правомочності, її скоріше можна віднести до діяльності, пов'язаної з досягненням своїх цілей, як юридичної особи⁸.

Поруч з авторами творів суб'єктами авторського права також можуть бути їх спадкоємці та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права. Такі особи набувають авторських майнових прав з певних юридичних підстав (наприклад, на підставі договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, у порядку спадкування майнових прав автора тощо), але вони не є безпосередніми творцями об'єктів авторського права.

Враховуючи вищенаведене, постала необхідність окреслення специфіки правового статусу різних категорій суб'єктів авторських прав та здійснення їх класифікації на підставі тих чи інших критеріїв. Так, в залежності від підстав набуття прав інтелектуальної власності, зокрема авторських прав, виділяють первинних та вторинних суб'єктів прав інтелектуальної власності. До первинних належать ті, які набули відповідних прав в результаті створення або державної реєстрації прав на об'єкт права інтелектуальної власності. До цієї групи, в першу чергу, відносять автора (творця), оскільки саме його інтелектуальний, творчий потенціал є тим джерелом, з якого народжується об'єкт права інтелектуальної власності. Натомість друга група суб'єктів – це вторинні суб'єкти прав інтелектуальної власності, які самі нічого не створюють, але на підставі закону або договору набувають у встановленому порядку майнові права інтелектуальної власності і відповідно визнаються суб'єктами права інтелектуальної власності⁹.

В контексті розгляду *авторів кінематографічного твору як первинних суб'єктів прав інтелектуальної власності* варто насамперед звернутись до положення ч. 1 ст. 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права»,

⁸ Клейменова С. М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса. 2004. С. 105.

⁹ Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. К.: «К.І.С.», 2007. С. 35.

згідно з яким до авторів аудіовізуального, а відтак, й кінематографічного твору, віднесено: 1) режисера-постановника; 2) автора сценарію і (або) текстів, діалогів; 3) автора спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього; 4) художника-постановник; 5) оператора-постановник.

До того ж в ч. 1 ст. 3 Закону України «Про кінематографію» зазначено, що автором фільму є фізична особа, власна праця якої визначає творчий задум та/або способи його реалізації у фільмі¹⁰. На підставі наведеного звконодавчого положення можна здійснити умовний поділ авторів кінематографічного твору в залежності від напряму творчої діяльності на дві групи: тих, власна праця яких визначає творчий задум та тих, власна праця яких визначає способи реалізації творчого задуму у фільмі. До першої групи авторів можна віднести автора сценарію та режисера-постановника кінематографічного твору, а до другої – композитора, оператора-постановника, художника-постановника¹¹.

Водночас дискусійним залишається питання доцільності визнання авторства на кінематографічний твір лише за однією особою – режисером зазначеного твору. Так, принцип визначення авторства на художній фільм, запропонований П.В. Фомічевим, полягає в тому, щоб особа, яка на всіх етапах створення фільму здійснювала керівництво його постановкою, вважалась автором фільму в цілому¹². Заслуговує на увагу також позиція американських теоретиків й істориків кіно Девіда Бордвелла та Крістін Томпсон, на думку яких, хоч письменник і готує сценарій, на пізніших етапах створення фільму останній може бути модифікований до невпізнання. І хоч продюсер стежить за всім процесом створення кінофільму, він лише зрідка

¹⁰ Про кінематографію: Закон України від 13 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 22. Ст. 114.

¹¹ Бурлаков С.Ю. Проблеми встановлення авторства на кінематографічний твір: система правоволодільців // Вісник господарського судочинства. 2007. 2. С. 164.

¹² Фомичев П.В. Основные авторские и смежные с ними правоотношения, возникающие при создании и использовании художественного фильма как частного случая аудиовизуального произведения: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук: специальность 12.00.03 - Гражд. право; предпринимат. право; семейн. право; междунар. част. право; [Соврем. гуманитар. акад.]. Москва: 2006. 24 с. URL: <http://lawtheses.com/osnovnye-avtorskie-i-smezhnye-s-nimi-pravoотношения-voznikayuschie-pri-sozdanii-i-ispolzovanii-hudozhestvennogo-filma-k>

контролює щохвилинну активність на знімальному майданчику. Натомість саме режисер приймає вирішальні рішення щодо виконання, постановки, освітлення, обрамлення, монтажу та озвучення¹³.

До того ж робота режисера доволі часто не вичерпується організацією процесу зйомок у відповідності з певним режисерським задумом, але й допускає поєднання в особі режисера кількох творчих функцій. Так, в окремих випадках сценарій може виникати по мірі створення, відбору та монтажу аудіовізуальних записів режисером-постановником. Можливі також і більш специфічні випадки, коли формальний сценарій, який міг би розглядатись в якості окремого результату творчої діяльності чи бути виражений в якості літературного твору, відсутній, однак фільм все ж створюється, наприклад, як послідовність окремих сцен, відредагований відеоряд чи інша послідовність рухомих зображень¹⁴. Щоправда, зазначене характеризує насамперед специфічні випадки створення кінематографічного твору, не відображаючи загальну практику відносин у цій сфері.

Тому вбачаємо за доцільне погодитись із зауваженням В.А. Дозорцева, що хоч діяльність колективу учасників організовується та направляється, особа, яка здійснює керівництво такою діяльністю, не може розглядатись як традиційний індивідуальний автор фільму в цілому. Адже творчість має індивідуальний характер і їй відповідає індивідуальний характер авторства, яке закріплюється за конкретно визначеним індивідом¹⁵. Як наслідок, лише спільна творча праця колективу авторів у поєднанні з індивідуальним авторським підходом кожного з них до втілення творчого задуму слугує ключовою умовою створення кінематографічного твору.

Заслугує на увагу також підхід до визначення авторів кінематографічного твору, закріплений законодавством Франції. Правовий

¹³ Bordwell, D., & Thompson, K. *Film Art: An Introduction*. New York: McGraw-Hill. 2001. P. 33.

¹⁴ Ромашин Эдгар Сергеевич. Особенности правовой охраны аудиовизуального произведения как сложного комплексного объекта интеллектуальной собственности: диссертация ... кандидата Юридических наук: 12.00.03; [Место защиты: Российская государственная академия интеллектуальной собственности]. Москва, 2016. С. 94.

¹⁵ Дозорцев В.А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации: Сб. статей / Исслед. центр частного права. М.: Статут, 2003. С. 145.

режим, який застосовується в зазначеній країні щодо аудіовізуальних, в тому числі й кінематографічних творів, визначається як режим співавторства у спільному творі. Згідно з абз. 1 ст. L 113-7 Кодексу про інтелектуальну власність авторами аудіовізуального твору у Франції визнається одна чи більше фізичних осіб, які створили оригінальний результат інтелектуальної праці. В абз. 2 цієї ж статті зазначено, що, у разі, якщо не доведено інше, презюмується, що співавторами аудіовізуального твору, який створений їх спільними зусиллями, є: 1) автор сценарію; 2) автор адаптації; 3) автор діалогів; 4) автор музичних творів зі словами чи без них, спеціально створених для твору; 5) режисер¹⁶.

Водночас варто наголосити, що перелік осіб, щодо яких французьким законодавством передбачена презумпція співавторства, не є закритим – до нього можуть також бути включені фізичні особи, які, беручи участь у створенні аудіовізуального твору, залишили в ньому «слід» своєї особистості. Вони можуть претендувати на співавторство за умови надання доказів того, що індивідуальний внесок кожного з них є творчістю та стає складовою частиною аудіовізуального твору, для якого був спеціально призначений¹⁷. До того ж, якщо відповідний твір створено шляхом переробки сценарію чи твору, які існували раніше та охоронялись авторським правом, автори оригінальних творів прирівнюються за своїм статусом до авторів новоствореного твору¹⁸.

На окрему увагу заслуговує підхід до визначення авторів аудіовізуального твору, а відтак кінотвору, закріплений у Законі Республіки Польща «Про авторське право та суміжні права» від 4 лютого 1994 р.¹⁹ Згідно з ст. 69 цього Закону співавторами аудіовізуального твору є особи, які внесли

¹⁶ Code de la propriété intellectuelle, 01.07.1992 (version consolidée au 25 avril 2016). [Электронный ресурс]: официальный портал французского права. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069414>

¹⁷ Бойцов И.А. Режим аудиовизуальных произведений в праве Франции. URL: <http://отрасли-права.рф/article/20059>

¹⁸ Code de la propriété intellectuelle, 01.07.1992 (version consolidée au 25 avril 2016). [Электронный ресурс]: официальный портал французского права. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/>

¹⁹ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940240083>

творчий вклад у його виникнення, зокрема: режисер, оператор, автор адаптації літературного твору, автор створених для аудіовізуального твору музичних або літературно-музичних творів, а також автор сценарію. Як зазначає польський науковець Пйотр Шлензак, використання законодавцем слова «зокрема» у наведеному законодавчому положенні покликано окреслити приблизне коло осіб, які у світлі польського законодавства можуть розглядатись у якості авторів фільму. Це означає, що інші особи, не зазначені у цій статті, можуть також визнаватись співавторами, якщо вони здійснили творчий вклад у виникнення фільму. Відтак, повне коло авторів аудіовізуального твору має визначатись окремо у кожному конкретному випадку. Враховуючи зазначене, ключовим питанням правової кваліфікації художньої діяльності особи слугує визначення її творчого внеску у створення аудіовізуального твору²⁰.

Очевидною перевагою вищерозглянутих підходів вбачається те, що ключовим фактором при визнанні особи автором кінотвору є не стільки конкретна вказівка в законі, скільки фактично здійснений нею творчий внесок. З огляду на зазначене, вбачається доцільним доповнення ст. 17 Закону України «Про авторське право та суміжні права» положенням, згідно з яким фізична особа може претендувати на визнання її автором аудіовізуального твору за умови здійснення нею індивідуального творчого внеску в його створення, підтвердженого відповідними доказами.

Водночас доволі дискусійним залишається питання можливості застосування до відносин між авторами кінотвору режиму **співавторства**. Так, хоч національним законодавством не передбачено такої можливості, в науковій літературі сформувалось декілька підходів щодо доцільності застосування цього інституту у розглядуваній сфері відносин. Один із них полягає в тому, щоб застосовувати до відносин між авторами аудіовізуального, в тому числі й кінематографічного твору, норми про

²⁰ Prawo autorskie : podręcznik dla studentów szkół filmowych i artystycznych / Piotr Ślęzak. Wyd. 2. (popr. i uzup.). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015. P. 278-279.

співавторство лише у певній частині. Так, на думку О. Штефан, в аудіовізуальному творі необхідно розрізняти два правових режими:

- співавторство автора сценарію, автора діалогів, режисера-постановника, художника-постановника, оператора-постановника. Хоч внески цих осіб абсолютно різні за характером творчої діяльності, їх результатом є створення одного цілісного твору, з однією формою вираження у вигляді зафіксованого рухомого зображення;

- включення до складу аудіовізуального твору інших творів - як тих, що існували раніше, так і тих, що були створені в процесі роботи над аудіовізуальним твором. До них належать насамперед музичні твори з текстом або без тексту, які створюються спеціально для аудіовізуального твору. Так, автор музичного твору, спеціально створеного для аудіовізуального твору входить до кола авторів аудіовізуального твору, однак не є його співавтором. На відміну від прав інших авторів, за автором музичного твору, включеного до аудіовізуального твору, зберігається право на окреме публічне виконання, незалежно від умов договору про створення аудіовізуального твору (ч. 2 ст. 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Крім того, до складу аудіовізуального твору можуть включатися й інші твори (хореографічні, усні твори тощо), авторське право на які зберігається за їхніми авторами й останні можуть самостійно використовувати їх незалежно від аудіовізуального твору в цілому, якщо договором з організацією, яка здійснює виробництво аудіовізуального твору, чи з продюсером аудіовізуального твору не передбачено інше²¹.

Щоправда, в процесі аналізу вищезапропонованого поділу виникає питання щодо обґрунтованості обраного автором критерію розмежування. Адже фактично в якості останнього використано можливість використання того чи іншого творчого внеску його автором незалежно від аудіовізуального твору в цілому. Натомість відповідне право жодним чином не применшує

²¹ Штефан А.С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту : монографія. К. : НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2017. С. 42

значимості внеску автора (композитора, хореографа тощо) у створення цілісного аудіовізуального твору.

Наступний підхід, який поділяє більшість вчених, зводиться до неможливості розгляду відносин між авторами кінематографічного твору у межах традиційної моделі співавторства. Одним із ключових аргументів на його користь слугує те, що для виникнення співавторства необхідна спільна однорідна творча праця всіх співавторів при створенні однорідного твору мистецтва. Натомість, як зазначає О.В. Кохановська, при створенні аудіовізуального твору виникає не однорідний об'єкт, а різнопланові твори й інші результати творчої діяльності, що органічно входять до складу єдиного, але іншого об'єкта авторського права²².

В контексті аналізу вищенаведеного підходу варто погодитись з позицією С.Ю. Бурлакова, який, характеризуючи суб'єктний склад творців кінотвору, наголошує, що особливість останнього полягає у відсутності традиційного співавторства. У цьому випадку, як вірно зазначає вчений, можна говорити лише про *спільну діяльність для створення кінематографічного твору*. Суб'єктами такої спільної діяльності є автор сценарію, автор оригінальної музики, художник-мультиплікатор, оператор, режисер та інші, але усі вони є творцями своїх самостійних творів, а не всього кінематографічного твору, і лише органічне поєднання всіх складових творчої та технічної праці створює новий твір одного роду²³.

Що ж стосується *вторинних суб'єктів прав інтелектуальної власності* на кінематографічний твір, до них насамперед належать *суб'єкти продюсерської діяльності та кіностудії*.

В ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначено, що продюсером аудіовізуального твору є особа, яка організує або організує та фінансує створення аудіовізуального твору. Натомість Закон України «Про кінематографію» визначає продюсера фільму як фізичну або

²² Кохановская Е.В. К вопросу об общих положениях о праве интеллектуальной собственности в Гражданском кодексе Украины // Ежегодник украинского права. X., 2012. № 4. С. 354-370.

²³ Бурлаков С.Ю. Поняття кінематографічного твору як об'єкта авторського права // Наукові записки [Харківського економіко-правового університету]. 2005. № 1(2). С. 24.

юридичну особу, що організує або організує й фінансує виробництво та поширення фільму. Остання із запропонованих дефініцій вбачається більш вичерпною, оскільки враховує той факт, що продюсер аудіовізуального, в тому числі кінематографічного твору, може бути як фізичною, так і юридичною особою. До того ж наведений Закон забезпечує більш широке трактування функцій продюсера, які полягають в організації або ж організації та фінансуванні не лише виробництва відповідного твору, але й поширення останнього.

Водночас, будучи залученим до всіх етапів кіновиробництва, продюсер нерідко здійснює контроль також і за творчим процесом створення кінотвору. На важливості творчої складової у продюсерській діяльності наголошують, зокрема, О.О. Штефан і Н.М. Мироненко, на думку яких, продюсер має бути творчою людиною, повинен розумітися у тонкощах творчого процесу та вміти добирати людей²⁴. Водночас вірним вбачається зауваження іспанського вченого Алехандро Пардо, що творчість продюсера здійснюється не безпосередньо, тобто через рішення, які впливають на реальне створення фільму – як у випадку з режисером, – а скоріше опосередковано, через вибір та здійснення контролю за творчим персоналом, який бере участь у створенні фільму²⁵.

Заслуговує на увагу також той факт, що відповідно до ст. 7 Закону України «Про кінематографію» автори визнаються суб'єктами створення фільму, в той час як продюсерів віднесено до суб'єктів виробництва останнього. Поняття «виробництва фільму» знайшло своє закріплення в ст. 1 зазначеного Закону, згідно з якою виробництво фільму становить собою процес створення кінофільму, що поєднує співпрацю авторів і виконавців фільму та інших суб'єктів кінематографії, який складається з періодів (етапів) виробництва (розвиток кінопроекту, розробка режисерського

²⁴ Штефан О.О. Нетипові суб'єкти договірних авторсько-правових відносин : монографія / О.О. Штефан, Н.М. Мироненко. К. : НДІ ІВ НАПрНУ, Лазурит-Поліграф, 2011. С. 29.

²⁵ Pardo A. The Film Producer As a Creative Force. Wide Screen. Vol 2, Issue 2, 2000. P. 10.

сценарію, підготовчий, знімальний, монтажно-тонувальний)²⁶.

В контексті розгляду цього питання заслуговує на увагу наукове дослідження «Процес виробництва фільму» британських вчених Дебори Елісон та Жозефа Лампеля. Враховуючи складність процесу кіновиробництва, вони наголошують на доцільності його поділу на кілька послідовних етапів: 1) етап розробки, на якому зароджується ідея проекту, здійснюється планування й фінансування кінопроекту; 2) підготовка до виробництва – процес, пов'язаний із збором та підготовкою ключових ресурсів (акторського складу, знімальної групи й декорацій); 3) основні зйомки, під час яких відбуваються фактичні зйомки фільму; 4) монтаж, який полягає у редагуванні відзнятого матеріалу й додаванні саундтреку²⁷.

Проаналізувавши вищенаведені етапи, можна зробити висновок, що процес кіновиробництва поруч із творчою складовою, включає низку важливих елементів організаційного, технічного й фінансового характеру. До того ж, якщо за втілення творчої ідеї відповідають автори кінотвору (режисер, сценарист, композитор, художник-постановник, оператор-постановник), то за вирішення питань, пов'язаних із плануванням, фінансуванням й організацією процесу кіновиробництва несе відповідальність продюсер. З огляду на зазначене, обґрунтованим вбачається віднесення законодавцем авторів кінотвору до суб'єктів створення останнього, а продюсера – до суб'єктів кіновиробництва. Водночас потребує конкретизації на законодавчому рівні поняття процесу створення кінофільму як одного з етапів кіновиробництва, що полягає у безпосередній реалізації творчого задуму кінотвору авторами останнього.

Підсумовуючи, варто зазначити, що до ключових напрямків діяльності продюсера належать: 1) виробництво фільму, що передбачає його участь у розробці та реалізації відповідного проекту; 2) забезпечення проекту фінансовою підтримкою та матеріально-технічною базою, зокрема, шляхом

²⁶ Про кінематографію: Закон України від 13 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 22. Ст. 114.

²⁷ Allison D., Lampel J. The Film Production Process. London : Cass business school, City University. 2006. p. 3.

пошуку спонсорів й інвесторів; 3) реалізація твору, що полягає у створенні умов для демонстрування й розповсюдження відповідного фільму. Що ж стосується творчої складової діяльності продюсера, то остання проявляється, як правило, опосередковано - шляхом підбору відповідного творчого персоналу та здійснення контролю за процесом зйомки. Таким чином, наявність творчого бачення слугує важливою компонентою належної організації продюсером процесу кіновиробництва та не дає підстав для визнання його автором твору, окрім тих випадків, коли йдеться про здійснений ним вагомий творчий внесок у створення останнього. Так, зокрема, продюсер може водночас виступати режисером чи сценаристом твору, за організаційне й фінансове забезпечення якого відповідає.

Що ж стосується кіностудій як суб'єктів прав інтелектуальної власності на кінотвір, то визначення останніх у законодавстві відсутнє. Однак положенням ч. 1 ст. 23 Закону України «Про культуру»²⁸ кіностудії віднесено до базової мережі закладів культури загальнодержавного рівня. Заклад культури згідно з ст. 1 цього Закону становить собою юридичну особу, основною діяльністю якої є діяльність у сфері культури, або структурний підрозділ юридичної особи, функції якого полягають у провадженні діяльності у сфері культури. Щодо сфери діяльності кіностудій, то в ст. 7 Закону України «Про кінематографію» зазначено, що кіностудії належать до суб'єктів виробництва фільмів. Таким чином, кіностудію можна охарактеризувати як юридичну особу, яка провадить діяльність у сфері кінематографії та основні функції якої полягають в організації виробництва кінотвору.

Аналізуючи правовий статус кіностудій як суб'єктів прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір, варто насамперед наголосити, що в радянський період автором кінофільму визнавалось підприємство, яке здійснило його зйомку²⁹. Тобто авторські права на

²⁸ Про культуру: Закон України від 14.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 24. Стор. 1219. Ст. 168.

²⁹ Цивільний кодекс УРСР 1963 року [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>

кінематографічний твір закріплювались за кіностудіями. На сьогодні ж автором будь-якого твору, в тому числі й кінематографічного, визнається фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір³⁰. Таким чином, кіностудії можуть набувати авторських прав на кінематографічний твір лише внаслідок передачі останніх авторами кінотвору.

Водночас згідно з положенням ч. 2 ст. 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права» якщо інше не передбачено у договорі про створення аудіовізуального твору, автори, які зробили внесок або зобов'язалися зробити внесок у створення аудіовізуального твору і передали майнові права організації, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, чи продюсеру аудіовізуального твору, не мають права заперечувати проти виконання цього твору, його відтворення, розповсюдження, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення, а також субтитрування і дублювання його тексту, крім права на окреме публічне виконання музичних творів, включених до аудіовізуального твору.

Таким чином, законодавець фактично закріпив презумпцію переходу майнових прав інтелектуальної власності на аудіовізуальний, в тому числі кінематографічний твір, від авторів цього твору до продюсера або ж кіностудії, яка здійснювала його виробництво. Наведене законодавче положення слугує додатковою гарантією захисту інтересів суб'єктів продюсерської діяльності та кіностудій, які відіграють важливу роль в організаційному й фінансовому забезпеченні процесу створення кінотвору.

Підсумовуючи, варто наголосити, що в частині вирішення питання авторства кінематографічного твору національне законодавство виходить із принципу, застосовуваного в країнах романо-германської правової системи, визнаючи авторами кінематографічного твору осіб, що здійснили творчий внесок у його створення. Таким чином, до первинних суб'єктів прав інтелектуальної власності на кінотвір, які набувають відповідних прав

³⁰ Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ / Верховна Рада України. Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 43. Ст. 214.

внаслідок створення відповідного об'єкта авторського права, належать: режисер-постановник; автор сценарію і (або) текстів, діалогів; автор спеціально створеного для кінематографічного твору музичного твору з текстом або без нього; художник-постановник та оператор-постановник. До того ж вбачається доцільним віднесення до цієї групи суб'єктів тих осіб, які хоч і не належать до вищеперелічених категорій, однак можуть довести здійснений ними творчий внесок у створення відповідного кінотвору.

Натомість до вторинних суб'єктів прав інтелектуальної власності на кінотвір, які набувають майнових прав інтелектуальної власності на нього внаслідок переходу останніх від авторів, відносять продюсера кінематографічного твору, або ж кіностудію, яка здійснювала його виробництво. Водночас важливим завданням вбачається закріплення на законодавчому рівні єдиного визначення поняття продюсера, а також понять кіностудії та процесу створення кінофільму. Останнє слугуватиме конкретизації основних напрямків діяльності суб'єктів створення та виробництва кінематографічного твору.